

Олег ТАТАРОВ,
кандидат юридичних наук,
начальник центру післядипломної освіти
Київського національного університету
внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Ключові слова: суд; перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами; процесуальна діяльність; заява про перегляд справи; докази; кримінальна справа.

Одна з основних вимог правосуддя полягає в тому, щоб кожен судовий вирок був законний, користувався авторитетом – *autoritas rei iudicatae*... [1, 54]

Статтею 2 Протоколу № 7 Конвенції про захист прав і свобод людини 1950 року визначено, що кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку. Реалізація цього права, включаючи підстави, на яких воно може бути здійснене, регулюється законом. Згідно зі ст. 4 Протоколу справа може бути переглянута відповідно до закону та кримінальної процедури певної держави за наявності нових та нововиявлених фактів чи суттєвих недоліків у судовому розгляді, які могли вплинути на результати розгляду [2].

В Україні перегляд судових рішень, що набрали законної сили, можливий завдяки наявності у кримінальному процесі інституту перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами (Глава 32 КПК України).

Дослідженням окремих питань інституту перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами займалися такі зарубіжні та українські вчені, як Г.З. Анашкін, Н.Р. Бобечко [3], М.К. Белобабченко, М.О. Громов, П.О. Лупінська, В.Т. Маляренко [4], І.Д. Перлов, В.С. Поснік, Б.С. Тетерін, О.П. Тьомушкін, В.Д. Фінько та інші. Однак більшість питань залишається не вирішеними. Зокрема, це стосується перевірки заяв і повідомлень про незаконність судового рішення та безпосереднє розслідування нововиявлених обставин.

Метою даної статті є аналіз проблемних питань перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, роль прокуратури у зазначеному процесі, ініціювання внесення змін до чинного законодавства, котрі здатні удосконалити процесуальну діяльність з перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами можна поділити на декілька етапів: перевірка заяв і повідомлень про нові обставини вчинення злочину, проведення розслідування, внесення подання до суду про перегляд судового рішення та вирішення судом питання.

Початком процесуальної діяльності з відновлення порушених прав є отримання заяви чи повідомлення про перегляд судового рішення (ст. 400-8 КПК України). У заяві мають бути вказані: назва органу чи посадової особи, якій вона адресована; відомості про особу, яка подала заяву; статус особи відповідно до рішення суду, що оскаржується; в чому полягає його незаконність; перелік документів, що додаються до заяви.

У разі подання особою заяви про нові обставини, передбачені частинами 1 та 2 ст. 400-5 КПК України, встановлення яких закон вимагає вироком суду, а за умов неможливого постановлення вироку – матеріалами розслідування, в заяві зазначається про те, що вона попереджена про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення відповідно до ст. 384 КК України.

Оскільки зі змісту заяви чи повідомлення не завжди можна визначити ознаки ново-

виявлених обставин, потрібно провести їх перевірку. У ході перевірки інформації про нові обставини вчинення злочину слід встановити наявність обставин, на підставі яких можливо зробити висновок про необхідність у відновленні провадження у справі.

Значна роль у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами належить органам прокуратури. Це пов'язано із важливими процесуальними функціями прокурора у кримінальному судочинстві [5]. Заяви про перегляд справи зацікавлені особи подають прокурору (ч. 1 ст. 400-8 КПК України). На думку М.С. Строговича, заяви про перегляд справи за нововиявленими обставинами до прокурора можуть подавати різні установи й особи, проте вони не є приводами для відновлення провадження й не мають значення процесуальних актів [6, 18].

Із зазначеним ми не можемо погодитися. Вважаємо, що для уникнення затягування терміну відновлення порушених прав громадян заяви про нововиявлені обставини, як і у випадку подання заяви про вчинення злочину, можуть подаватися в будь-який правоохоронний орган, адміністрацію місця попереднього ув'язнення й відбуття покарання та інші державні органи за місцем проживання чи перебування заявника.

Оскільки в КПК України не регламентований порядок перевірки заяв чи повідомлень про нововиявлені обставини, вона проводиться відповідно до ст. 97 КПК України. Однак не можна обмежуватися тільки загальними правилами, оскільки має місце певна специфіка, притаманна цим заявам та повідомленням. Є й рішення суду у справі, що набрало законної сили та обов'язкове для виконання всіма без винятку державними органами. Для його перевірки законодавець надає прокурору право витребування справи із суду (ч. 1 ст. 400-8 КПК України).

У разі отримання заяви, в якій викладено клопотання про перегляд виправдувального вироку, ухвали чи постанови про закриття справи за нововиявленими обставинами, прокурор обов'язково має перевірити строки давності притягнення до кримінальної відповідальності. В разі їх закінчення відновити провадження у справі неможливо.

Увага повинна зосереджуватись на з'ясуванні того, чи не була отримана інформація відома суду під час прийняття рішення

у справі. Якщо з'ясується, що ці відомості були відомі суду, то встановлення нових обставин злочину не може мати місце.

Кримінально-процесуальним законодавством не встановлено строків проведення перевірки інформації про нові обставини вчинення злочину. І рішення по заявах про нові обставини приймаються згідно зі строками, визначеними ст. 97 КПК України. Наявне, цей термін може бути оптимальним для розгляду заяв про злочин. Однак ідеться про обставини, які можуть спричинити відміну незаконного судового рішення й відновлення порушених прав громадян.

Вважаємо, що строк перевірки заяв і повідомлень про нові обставини вчинення злочину необхідно визначити залежно від виду обставин. Щодо обставин, передбачених частинами 1, 2 ст. 400-5 КПК України, – три доби; обставин, передбачених ч. 3 ст. 400-5 КПК України, – десять діб. Також у цьому випадку потрібно передбачити можливість продовження прокурором строків перевірки заяв про нові обставини до одного місяця.

Після перевірки прокурор зобов'язаний провести розслідування (ч. 3 ст. 400-8 КПК України), про що виносить постанову «Про відновлення досудового провадження у справі у зв'язку з даними про нововиявлені обставини». У випадку доручення проведення розслідування нововиявлених обставин слідчому прокурору повинен зазначити про це у постанові.

Вважаємо, що приводами для відновлення провадження у справі у зв'язку з нововиявленими обставинами можуть бути не тільки вказані в КПК України заяви громадян та повідомлення установ, підприємств, організацій і посадових осіб, а й інші джерела – явка з повинною; повідомлення, опубліковані в пресі; безпосереднє виявлення ознак нововиявлених обставин органом дізнання, слідчим чи судом. Підставами для відновлення провадження є дані, які вказують на ознаки нововиявлених обставин.

Здебільшого розслідування нововиявлених обставин розпочинається з допиту осіб, які подали клопотання про перегляд судового рішення. Проте можуть бути й певні винятки. У випадку подання клопотання про перегляд вироку суду захисником засудженого він не може бути допитаний про

обставини, які стали йому відомі під час надання юридичної допомоги підзахисним або довірителям (ч. 2 ст. 69 КПК України). У такому разі, залежно від характеру нових обставин, розслідування може розпочатися з провадження інших слідчих дій: допитів свідків, призначення експертиз тощо.

На початку розслідування необхідно з'ясувати, чи є інші рішення суду стосовно засудженого й на якому етапі виконання вони перебувають.

Згідно зі ст. 400-5 КПК України фальсифікація доказів, завідомо неправильний переклад, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, завідомо неправильний висновок і пояснення судового експерта, зловживання прокурорів, дізнавачів, слідчих і суддів є підставами для перегляду судових рішень, що набрали законної сили в порядку виключного провадження лише в тому разі, коли вони встановлені вироком, що набрав законної сили, а за неможливого постановлення вироку – матеріалами розслідування.

У разі відсутності вироку суду розслідування нововиявлених обставин не проводиться. В такому випадку порушується кримінальна справа й розслідування проводиться у загальному порядку, в ході якого застосовуються запобіжні заходи, особам пред'являється обвинувачення тощо. Його підсумком є складання обвинувального висновку, й за наявності на те законних підстав – вирок суду.

Проте винесення вироку у справі не завжди можливе. Якщо під час розслідування з'ясується, що не було події злочину, виноситься постанова про закриття кримінальної справи. Після набрання цією постановою законної сили прокурор перевіряє її належність до матеріалів справи, про відновлення якої є клопотання. У випадку підтвердження зв'язку однієї справи з іншою постановою про закриття кримінальної справи буде підставою для відновлення справи за нововиявленими обставинами.

Кримінально-процесуальний закон передбачає можливість проведення розслідування нововиявлених обставин для реабілітації незаконно засудженої особи, яка померла (ч. 7 ст. 400-6 КПК України). Тяжкість такого розслідування полягає в тому, що особа, в провадженні якої перебуває кримінальна справа, позбавляється можливості

проведення ряду слідчих дій за участю засудженого, таких як: допит, очна ставка, відтворення обстановки й обставин місця події тощо. І, відповідно, зменшується доказова база розслідування, що ускладнює процес реабілітації.

У КПК України не міститься норма, яка встановлювала б строки проведення розслідування нововиявлених обставин. У ст. 400-8 КПК України лише зазначено, що розслідування проводиться за правилами, встановленими для проведення досудового слідства. Вважаємо, що зазначений термін є занадто довгим і потребує скорочення. На наш погляд, місячного терміну буде достатньо для розслідування нововиявлених обставин. Та може виникнути ситуація, за якої для завершення розслідування необхідно провести значну кількість дій, на що потрібно багато часу. У зв'язку з цим доцільно передбачити в КПК України продовження вказаного строку за правилами, встановленими для продовження строку досудового слідства (ст. 20 КПК України).

Після закінчення розслідування нововиявлених обставин уповноваженим на те суб'єктам необхідно здійснити заходи, спрямовані на перегляд неправомірного рішення суду.

Нормами ст. 400-8 КПК України недостатньо чітко врегульовані дії суб'єктів після проведення розслідування нововиявлених обставин. Вважаємо, що необхідним є складання слідчим підсумкового процесуального документа за результатами проведення розслідування нововиявлених обставин, оскільки не можна вважати досконалою усну процедуру передачі матеріалів від слідчого до прокурора. Адже прокурор, ознайомившись із матеріалами розслідування, може дійти іншого висновку про те, що раніше винесене рішення суду є законним. Це може відбутися внаслідок того, що прокурор не повністю вивчив матеріали розслідування чи не зрозумів їх суті. А якщо раніше прокурор затверджував обвинувальний висновок чи підтримував обвинувачення в суді, то він може і вбачати підстави для поставлення перед судом питання про відновлення справи, але навмисно перешкоджатиме цьому. Виконання цього правила зобов'язуватиме слідчого з більшою відповідальністю ставитися до розслідування, а прокурора, відпо-

відно, – до вивчення матеріалів розслідування та прийняття законного рішення.

Невирішеним залишається також питання забезпечення права на оскарження рішень суб'єктів розслідування особами, інтересів яких торкається провадження. Адже залишається невідомим для засудженого, виправданого чи особи, стосовно якої закрито кримінальну справу, факт завершення розслідування. Вважаємо за необхідне ознайомлювати зазначених осіб із матеріалами розслідування нововиявлених обставин, як і у випадку закінчення досудового розслідування.

Отримавши від слідчого матеріали розслідування разом із висновком за його результатами, прокурор перевіряє, чи є обставини, які можуть перешкодити відновленню справи та скасуванню незаконного рішення, вжити передбачених законом заходів щодо усунення порушень. У разі виявлення порушень кримінально-процесуального законодавства прокурор повертає справу для проведення додаткового розслідування (ст. 227 КПК України). Якщо при вивченні матеріалів з'ясується, що відсутні підстави для перегляду справи, прокурор закриває провадження у справі, про що повідомляє зацікавлених осіб.

Коли прокурор вбачає підстави для перегляду судового рішення, він направляє справу разом із своїм висновком та матеріалами розслідування або вироком суду, що набрав законної сили, вищестоящому прокурору.

Згідно зі ст. 400-8 КПК України, вищестоящий прокурор, отримавши матеріали від нижчестоящого прокурора, вирішує пи-

тання про внесення подання до суду. Таке нечітке формулювання породжує виникнення ряду питань: чи має право вищестоящий прокурор не погодитися з висновком за результатами проведення розслідування та відмовитися направляти до суду подання про перегляд судового рішення; чи може повернути матеріали розслідування нижчестоящому прокурору для проведення додаткового розслідування?

Вважаємо, якщо при перевірці матеріалів розслідування нововиявлених обставин прокурор не вбачає підстав для перегляду справи, він закриває провадження у ній. У разі виявлення прокурором порушень норм кримінально-процесуального закону він має право направити справу для організації додаткового розслідування.

У разі згоди з висновком за результатами проведення розслідування нововиявлених обставин прокурор складає від свого імені подання про перегляд судового рішення й направляє його до суду, де приймається остаточне рішення.

Підсумовуючи, слід зазначити, що порядок перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами потребує удосконалення, на що повинна звертатися увага науковців, практиків та законодавців. Автором пропонується скоротити строки проведення розслідування нововиявлених обставин. Також доводиться доцільність складання слідчим підсумкового процесуального документа за результатами проведення розслідування та необхідність ознайомлювати засудженого, виправданого чи особу, стосовно якої закрито справу, з матеріалами розслідування нововиявлених обставин.

Список використаних джерел:

1. Духовский М.В. Русский уголовный процесс / Духовский М.В. – М.: Складъ издания въ книжномъ складѣ М.В. Клюкина, 1910. – 343 с.
2. Конвенція про захист прав і основних свобод людини із поправками, внесеними відповідно до положень протоколу № 11 від 14 грудня 1950 року // Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій / [упоряд. Т. Яблонська]. – К.: Сфера, 2002. – С. 143.
3. Бобечко Н.Р. Перегляд судових рішень в порядку виняткового провадження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Н.Р. Бобечко. – К., 2004. – 20 с.
4. Маляренко В.Т. Побудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів / Маляренко В.Т. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 510 с.

5. Давиденко Л. Процесуальні функції прокурора у кримінальному судочинстві / Л. Давиденко, В. Куц // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2008. – № 3. – С. 65–72.

6. Строгович М.С. Проверка законности и обоснованности судебных приговоров / Строгович М.С. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1956. – 248 с.

Олег ТАТАРОВ

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Резюме

Розглянуто проблемні питання перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, зокрема, етапи такого перегляду за українським законодавством. Автор звертає увагу на строки перевірки заяв і повідомлень про нові обставини вчинення злочину, приводи для відновлення провадження у справі за нововиявленими обставинами. Пропонується скоротити строки проведення розслідування нововиявлених обставин. Також автор доводить доцільність складання слідчим підсумкового процесуального документа за результатами проведення розслідування та необхідність ознайомлювати засудженого, виправданого чи особу, стосовно якої закрито справу, із матеріалами розслідування нововиявлених обставин.

Олег ТАТАРОВ

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, КАСАЮЩЕЙСЯ ПЕРЕСМОТРА СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ ПО ВНОВЬ ОТКРЫВШИМСЯ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМ

Резюме

Рассмотрены проблемные вопросы пересмотра судебных решений по вновь открывшимся обстоятельствам, в частности этапы такого пересмотра в соответствии с украинским законодательством. Автор обращает внимание на сроки проверки заявлений и сообщений о новых обстоятельствах совершения преступления, поводы для возобновления производства по делу в связи с вновь открывшимися обстоятельствами. Предлагается сократить сроки проведения расследования вновь открывшихся обстоятельств. Также автор обосновывает необходимость составления следователем итогового процессуального документа по результатам расследования и необходимость ознакомить осужденного, оправданного или лицо, относительно которого закрыто производство, с материалами расследования вновь открывшихся обстоятельств.

Oleg TATAROV

IMPROVEMENT OF PROCEDURAL ACTIVITY ON JUDGEMENTS REVIEW UPON DISCOVERY OF NEW FACTS

Summary

The article deals with problem issues of judgements review upon discovery of new facts and in particularly stages of the review according to the Ukrainian legislation. The author paid special attention to terms of inspection of statements and reports on new circumstances of crime commission, grounds for case reopening upon discovery of new facts. The author proposed to shorten the terms of investigation upon new facts discovery. The author also substantiated the necessity of final procedural document preparation by investigator after finishing the investigation and necessity of familiarizing convict, acquitted person or person in respect of whom the procedure was dismissed with the investigation materials of new facts discovered.